

РЕЗИМЕ

Испитивање и оцењивање знања ученика, као и других очекиваних ефеката образовно васпитног рада уопште, представља веома деликатан проблем не само за педагошку, конкретније дидактичко-методичку теорију, већ и за педагошку праксу. Заправо, у педагошкој пракси налазе се у употреби различите технике испитивања и оцењивања знања ученика, а циљ овог истраживања је био да се испита шта о њиховој педагошкој вредности мисле родитељи ученика и које технике, по њима, вреде, а које не. У истраживању су коришћене следеће методе: дескрипција, упоређивање (компарација) и неки поступци статистичке обраде, али и неке општије методе, као што су анализа, синтеза и сл. Као техника за прикупљање података коришћено је анкетирање, а инструмент упитник. Популацију, из које је узет узорак за наше истраживање, представљају родитељи који имају децу у разредној настави, сви са подручја општине Нови Сад. Резултати рада показали су да, по мишљењу родитеља, доминирају нарочито усмено испитивање и оцењивање, испитивање путем решавања контролних задатака, тестова и путем писмених састава на којима се ради у школи. То су уједно и три приступа који су, са незнатним разликама, високо оцењени од стране анкетираних родитеља.

Кључне речи: *оцењивање, технике оцењивања, педагошка вредност, ученици, родитељи.*

ABSTRACT

The testing and assessment of students' knowledge, as well as other expected effects of educational work in general, is a sensitive issue not only for educational, specifically didactic-methodical theory, but also for educational practice. In fact, the pedagogical practices use various techniques of examination and assessment of students' knowledge, and the goal of this study was to examine what parent thinks about the pedagogical value of these and which techniques, according to them, are valid and which are not. The study used the following methods: description, comparison and some statistical processing procedures, but also some more general methods, such as analysis, synthesis, and similar. Survey and questionnaires were used for data collection. The population, from which the sample was taken for our research, are parents from all over the municipality of Novi Sad who have children in the lower grades of primary school. Results of this study showed that, according to the parents the most frequent forms of testing are oral examination and evaluation, assessment tests, tests and writing assessments written at school. These are also the three approaches which, with slight differences, are rated highest by the parents surveyed.

Keywords: *evaluation, assessment techniques, educational value, students, parents*

Évkönyv 2015, X. évfolyam, 1. szám
 Újvidéki Egyetem
 Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

ETO: 371.261+37.018.26
 Eredeti tudományos munka
 A leadás időpontja: 2014. május 29.
 Az elfogadás időpontja: 2015. május 16.
 Terjedelem: 43–52.

**Драгана Р. ГАВРИЛОВИЋ-
 ОБРАДОВИЋ**

доктор дидактичко-методичких
 наука
 ОШ „Ђура Јакшић“
 КАЂ
 gagaonn@gmail.com

СТАВОВИ И МИШЉЕЊА РОДИТЕЉА О ПЕДАГОШКОЈ ВРЕДНОСТИ АКТУЕЛНИХ ТЕХНИКА ОЦЕЊИВАЊА УСПЕХА УЧЕНИКА

*Szülői attitűd a tanulók osztályozásának
 jelenlegi módszereiről*

*The views and opinions of parents
 about the pedagogical value of current
 assessment and grading techniques*

Увод

Учење је сврсисходна делатност. Онај ко учи мора знати какве резултате учењем постиже. Резултати испитивања и проверавања показују (учитељима, ученицима и родитељима) да ли учење тече правилно или треба нешто кориговати.

Што се тиче метода и облика испитивања, они треба да буду што разноврснији. Само ће се на тај начин моћи остварити свестрано праћење ученичког напретка (индивидуално испитивање, писање школских задатака, решавање школских задатака, решавање контролних задатака, тестови знања, итд.).

Веома је важно и потребно да се прати и вреднује не само репродукција научених садржаја, већ формирање и развој разних значајних црта личности – ученика: његово стваралаштво, ставови, наклоности, уважавања, социјабилност, итд., а које он стиче радом у школи. Управо, због свега овога, успех се више не дефинише као успех у настави, већ као успех у васпитно-образовном раду.

Систем испитивања и оцењивања који се сада примењује у васпитно-образовној пракси обухвата следеће поступке и технике: усмено проверавање (индивидуално, фронтално, групно); писане вежбе; реферати; контролни радови (задаци); петоминутно испитивање; тестови; практични радови; ликовни и графички радови.

Теоријски приступ проблему

Недовољна објективност оцењивања, која је добрим делом проузрокована несавршеношћу поступака, инструмената, различитих схватања о улози оцене и

оцењивања, неоправдане глорификације појединих критеријума и слично, често је узрок нежељених неспоразума на релацији учитељ (љи) – ученик – родитељи, па то у великој мери отежава њихову међусобну сарадњу, што додатно умањује резултате наставног рада и напредовања ученика.

Бавећи се, у досадашњем раду у школи, проблемом оцењивања ученика разредне наставе, као и делимичним увидом у одговарајућу литературу, дало се приметити да постојећа пракса, односно приступ појединих учитеља (наставника) оцењивању нема теоријски очекивани педагошки значај (приступ), а што има за последицу нижу педагошку вредност целокупног рада при проверавању и оцењивању ученика. Управо због тога и с обзиром на теоријски утврђене и проверене критеријуме проверавања и оцењивања успеха ученика (свеобухватност, обученост оцењивача, континуираност, прогностичка вредност оцене и оцењивања...) предмет овог рада дефинисан је у виду покушаја да се утврди: шта о педагошкој вредности појединих техника испитивања и оцењивања ученика мисле њихови родитељи.

У наше испитивање, у вези проблема истраживања, укључили смо родитеље, не због тога што их сматрамо стручним за питања испитивања и оцењивања, већ због тога што је ово проблематика која и њих дотиче. Заправо, они, као родитељи, прате рад и напредовање своје деце. Оцене су конвенционални начин споразумевања о школском постигнућу детета, па је на тај начин оцена средство или посредник за преношење информација. Зато сматрамо да и родитељи о свему овоме имају извесне ставове и мишљења које свакако треба уважити и анализирати..

Циљ и задаци истраживања

Основни циљ овога истраживања јесте да се покуша сагледати, у целини и у појединостима, да ли се постојећа пракса оцењивања ученика у школи може сматрати педагошки задовољавајућом по мишљењу родитеља.

Конкретнији задаци који у том погледу треба да се остваре били су:

1. Утврдити каква су мишљења родитеља о педагошкој вредности појединих техника испитивања и оцењивања успеха ученика.
2. Утврдити које се технике испитивања и оцењивања, по мишљењу родитеља, највише користе у школи.
3. Које технике испитивања и оцењивања, по мишљењу родитеља, највише вреде.
4. Утврдити шта за родитеља оцена из појединог предмета говори о његовом детету.
5. Утврдити да ли по мишљењу родитеља, технике које се данас примењују у школи, као и оцене које из тога произилазе, довољно говоре о ученику.
6. Утврдити који су предлози и сугестије родитеља за унапређивање испитивања и оцењивања, као и за елиминисање неспоразума у вези с тим на релацији учитељ – ученик – родитељ.

Методолошки оквир истраживања

Популација и узорак

Популацију, из које је узет узорак за наше истраживање, представљају родитељи који имају децу у разредној настави, сви са подручја општине Нови Сад.

На подручју Новог Сада има око 50 основних школа, што значи да је реч о популацији која је веома бројна.

Узорак је сачињен на основу јединица популације (родитеља) која нам је била погодна за испитивање, па би се такав узорак с обзиром на начин формирања, могао назвати пригодним што значи да није реч о неком репрезентативном узорку, али је ипак реч о јединицама које имају све битне карактеристике популације. По величини узорак спада, методолошки речено, у узорке мале величине.

Структуру узорка видимо из података следеће табеле:

Табела бр. 1. Структура узорка истраживања

Редни број	Субјекти испитивања	Број испитаних
1.	Родитељи ученика ОШ „Светозар Марковић Тоза“ Нови Сад	26
2.	Родитељи ученика ОШ „Ђура Јакшић“ Каћ	30
3.	Родитељи ученика ОШ „Иво Андрић“ Будисава	20
Свега		76

Што се тиче испитаних родитеља, определили смо се за три групе родитеља: једну из Основне школе „Светозар Марковић Тоза“ из Новог Сада, једну из Основне школе „Ђура Јакшић“ из Каћа и једну из Основне школе „Иво Андрић“ из Будисаве. Дакле, једна је из централне градске школе, једна из приградске, а једна из удаљеније сеоске школе. То значи да смо оваквим избором желели да постигнемо какву такву репрезентативност.

Методе, технике и инструменти

Између осталих метода, коришћене су дескрипција, упоређивање (компарација) и неки поступци статистичке методе. Наравно, ту су коришћене и неке општије методе, као што су анализа, синтеза и сл.

Као техника за прикупљање података коришћено је анкетирање. Наиме, анкетирање се сматра веома погодном техником за утврђивање мишљења, ставова и сличних података. У овом истраживању указала се потреба управо за таквом врстом података, па је то разлог избора анкетирања као истраживачке технике.

Свакој истраживачкој техници одговара и одређени инструмент, сагласно томе ми смо се определили за упитник.

Поступак прикупљања, сређивања и статистичке обраде емпиријских података

Родитељима су анкете упућене преко ученика, што значи да су их попунили код куће и вратили по ученицима.

Када су прикупљене анкете приступило се одстрањивању неупотребљивих. Међутим, таквих није било анкета у целини, али је било неупотребљивих питања. То су она питања преко којих смо желели утврдити разлоге због којих се неке технике испитивања знања не воле и не вреднују високо.

Сви подаци пажљиво су унети у одговарајуће табеле и након тога груписани по сродности, фреквенцији и другим критеријумима.

У поступку статистичке обраде података користили смо се следећим: утврђивањем учесталости појединих чињеница, рангирањем с обзиром на значај и фреквенцију, израчунавањем процената и другим једноставнијим статистичким поступцима.

Резултати истраживања

У нашем раду под актуелним техникама утврђивања (испитивања) знања подразумевамо оне технике које се данас, тј. у савременој школи, најчешће користе и које су добро познате родитељима као категорији испитаника обухваћених анкетирањем.

Шта о актуелним техникама испитивања и оцењивања знања мисле родитељи?

Када смо питали родитеље о томе које технике испитивања и оцењивања знања највише вреде, а уз то и које, по њиховом мишљењу, највише одговарају њиховом детету, добили смо податке презентоване у наредној табели.

Табела бр. 2. Мишљење родитеља о појединим техникама испитивања и оцењивања знања

Ред. бр.	Техника	Ранг вредности	Ранг омиљености код деце
1.	Усмено испитивање	I	I
2.	Писмени састави у школи	III	III
3.	Писмени састави код куће	VII	VII
4.	Тестирање	II	III
5.	Контролни и слични задаци	II	II
6.	Практични радови у школи	IV	IV
7.	Практични радови код куће	VI	VI
8.	Ликовни радови	V	V

Из табеле се види да родитељи, по вредности, на прво место стављају усмено испитивање, на друго контролне задатке и тестирање, а на треће писмене саставе у школи. Што се тиче осталих техника, тј. њиховог ранга вредности, степена пожељности од стране родитеља и шта они мисле о томе које би од њих највише одговарале њиховој деци, увид у све то се може стећи сагледавањем и упоређивањем података из табеле бр. 2. Међутим, у овом моменту значајније је задржати се на разлозима које наводе родитељи о томе зашто неке од наведених техника одговарају њиховој деци.

По мишљењу родитеља **техника усменог испитивања** нарочито одговара због следећег:

- пружа реалну слику о знању ученика;
- једино се меродавном оценом може сматрати она која се добије на часу, приликом усменог испитивања;
- пружа најбољи увид у разумевање наученог;
- омогућава ученику да саопшти сву ширину својих знања;
- ова техника омогућава да се поред знања оцени и култура говора, сналажљивост ученика у испитној ситуацији;
- даје могућност да се створи добар контакт између учитеља и ученика, јер се лако успоставља сарадња и елиминишу евентуални неспоразуми;
- док дете гледа учитеља, при одговарању, може путем геста или на сличан начин добити подршку или се кориговати;
- учитељ најбоље на овај начин контролише концентрацију ученика и у том погледу подстиче га.

Због чега родитељи цене технику израде **контролних задатака и тестова**? Разлози за то су следећи:

- овим техникама се лако испитују важне чињенице па се тиме извлачи максимум од ученика;
- то је сажето и објективно испитивање са подједнаким шансама за све ученике;
- питања на тесту су директна и јасна, па ученици тако не лутају;
- одговори се делимично налазе у питањима;
- добро формулисани задаци обезбеђују брзину и ефикасност;
- систем бодовања обезбеђује објективност оцене;
- тестови пружају већу могућност за размишљање и одабирање одговора;
- овим техникама лако се сагледава ситуација у целом одељењу, ако се изврши категоризација одговора;
- ученици су самостални док раде и не очекују помоћ;
- ученици имају довољно времена и да ураде све задатке;
- деца која не припадају вербалном типу лакше се изражавају писменим путем.

За **писмене саставе у школи** наводе се следећи разлози:

- развија се самосталност ученика, јер се ослањају само на себе и на сугестије учитеља;
- има више времена да се размишља;
- дају више могућности ученику да се изрази.

Скоро исте разлоге родитељи су навели и када су образлагали своја мишљења о томе које би технике испитивања и оцењивања знања првенствено одговарале њиховој деци. Том приликом, у вези са усменим испитивањем, нагласили су да му је предност што ученици после сваког доброг одговора буду одмах похваљени, а то их охрабрује у даљем одговарању, што није случај са контролним задацима и тестовима знања.

Одговарајући на питање: „Да ли технике испитивања, које се данас примењују у школи, као и оцене које из тога произилазе, довољно говоре о ученику?“ од укупно 76 испитаних родитеља, мање од половине – 36 родитеља (47%) се изјаснило са „Да“, а остали са „Не“ – 40 родитеља (53%).

Постављајући ово питање родитељима хтели смо их навести на то да оцена не одражава само ниво знања, већ и низ других момената. Нпр. начин интерпретације, способност ученика, снажљивост, систематичност, самосталност, однос према школским обавезама, интересовања, аспирације итд. Имајући све то у виду родитељи су се изјаснили управо онако како смо навели, тј. мање од половине сматра да се оценом може све то изрећи.

У којој мери се оценом могу исказати неки важнији квалитети који, чак и када учитељ тога није свестан, улазе у оцену, покушали смо од родитеља сазнати преко 12 питања. Груписане одговоре на све то имамо у следећој табели.

Табела бр. 3. О чему оцена говори и у којој мери то о чему говори одражава

Ред. бр.	Садржај оцене	Довољно	Понешто	Скоро ништа	Ранг
1.	Ниво знања	53	14	0	I
2.	Марљивост и вредноћа	44	21	0	VI
3.	Иspoљена способност детета	43	17	8	VII
4.	Ниво развијен. радних навика	42	22	6	VIII
5.	Иspoљ. култура рада и учења	44	19	7	VI
6.	Одговорност детета	45	19	6	V
7.	Однос према учитељу	46	15	9	IV
8.	Радозналост - интересовање	40	23	7	IX
9.	Труд и залагање родитеља	36	25	9	X
10.	Труд и залагање учитеља	47	18	0	III
11.	Услови за учење код куће	36	29	0	X
12.	Заједнички труд учитеља и родитеља	49	15	6	II

Да су оцене комплексне види се и по томе што родитељи, од једне до друге технике испитивања (што на крају резултира оценом) имају различита схватања о томе шта оне значе.

У свакодневној пракси и у конвенционалном схватању улоге оцене и оцењивања углавном се мисли да оценом треба да се изрази ниво знања, тј. колико ученик познаје чињенице и генерализације које садржи наставно градиво одређеног предмета. Међутим, оцена не само што одражава ниво знања, већ она треба да даје и низ других информација. Које информације она даје родитељима види се из њихових одговора груписаних у претходној табели. Рангирајући фреквенцију одговора из колоне „довољно“ утврдили смо да оцена за родитеље највише говори о: **нивоу знања** ученика, о **заједничком труду** који су, у виду подучавања (учитељ) и помагања (родитељ) заједнички уложили учитељи и родитељи, и о посебном **залагању учитеља** у процесу наставе и другим видовима сазнавања. Исто тако, оцена говори и о односу детета према учитељу, о одговорности и слично, али о свему овоме много мање него ли о знању и помоћи учитеља и родитеља на усвајању знања.

Несумњиво оцена треба да пружи информацију и о свему осталом јер је све то значајно, али с обзиром на то да је у нашој основној школи законом утврђена тзв. нумеричка петостепена скала, логично је да она све то не може изразити. Због

тога, у педагошкој теорији, нумерички начин оцењивања, независно од броја степена примењивања скале, често је оспораван, управо због овог и сличних разлога. Зато је било покушаја да се уведе описно оцењивање (што је урађено само на нивоу првог разреда), да се повећа број скалних степана и слично. Међутим, ни до данас у том погледу нису пронађена права решења. Нумеричко оцењивање је спорно и због тога што ученик, па ни родитељ, не знају који елемент из, претходне табеле, је учитељ највише имао у виду када је оцењивао. Да ли ће један учитељ више вредновати и у оцену унети овај или онај елемент то зависи не само од његове стручности, осетљивости за проблем оцењивања и уопште од компетентности за извршавање функције оцењивања, већ и од структуре његове личности. Зато је оцењивање веома сложена педагошка активност, па се због тога њему упућују разноврсни приговори, како стручне тако и остале, мање упућене, јавности.

Свесни бројних тешкоћа и проблема који су у вези са испитивањем и оцењивањем знања, па и других квалитета ученика, испитивани родитељи учинили су неколико, пажње вредних, сугестија:

- да се не оцењују наставни предмети у којима се првенствено успева употребом талентованости, као што су *музичка и ликовна култура, физичко васпитање* и слично.

- да се оцене из ових предмета, уколико се они оцењују, не уносе у општи успех ученика;

- да се смањи број ученика у одељењима, како би учитељи могли што више користити технику усменог испитивања и у испитивање унели што више индивидуалног приступа;

- да се наставни програми ослободе од сувишних и некорисних садржаја и, као такви, прилагоде потребама деце и могућностима њиховог узраста;

- да се у целокупни поступак испитивања и оцењивања унесе више сарадње на релацији учитељ – ученик – родитељ;

- да се учитељи мање служе готовим збиркама контролних задатака, сачињеним највише из комерцијалних побуда, и да сами састављају контролне задатке, израђују оценске скале и слично, полазећи од својих ученика и свог стила педагошког рада;

- да се избегавају ненајављени контролни задаци, тестирање и слично, што ствара стресне ситуације за испитивање ученика, јер то има и одраза на њихов успех;

- да се уведе поступак оцењивања учитеља од стране ученика, на крају школске године, чиме би се преко шире јавности деловало на учитеље у смислу уједначавања поступака испитивања и оцењивања, а тиме и критеријума које при томе употребљава;

- да се укине оцењивање, а може да се уведе бодовање сваког разреда, као и да се одреди минимални број бодова за завршетак сваког одређеног разреда;

- да се укине оцењивање у разредној настави или да у свим разредима буде описног карактера.

Закључак

У педагошкој пракси налазе се у употреби различите технике испитивања и оцењивања знања ученика. Ниједна од тих техника није до краја научно изучена да би се прецизно знало на који начин је у употреби, које су јој добре или лоше стране, шта се прецизно том техником испитује (у којој мери знање, а у којој мери остали продукти васпитно-образовне активности) и којим комбинацијама надокнадити њене недостатке, итд. Применом одговарајућих методолошких поступака у процесу пројектовања и реализације планираног истраживања, утврдили смо следеће:

1. У актуелној или савременој педагошкој пракси учитељи се служе разноврсним техникама испитивања и оцењивања знања ученика. Доминирају нарочито усмено испитивање и оцењивање, испитивање путем решавања контролних задатака и путем писмених састава на којима се ради у школи. То су уједно и три приступа који су високо оцењени од стране родитеља.

2. Анализирајући емпиријске податке дошли смо до сазнања да родитељи у сваком контексту (учесталости свакидашњег коришћења појединих техника, прижељкивања од стране ученика да се поједине технике на њих примењују и препоруке родитеља да би управо поједине технике биле најпримереније њиховој деци) преферирају: усмено испитивање, израда контролних задатака или тестова и школски писмени састави. Технике испитивања, као што су графички радови, практични радови и њима слично нису ни примењивани, нити пожељни, па ни препоручивани. Ми смо ово објаснили нашом, још увек вербалистичком и књишком оријентацијом школе, па и високим вредновањем знања која се усмено испољавају. Управо, у том смислу, тј. у смислу стицања практично примењивих знања и развијања код ученика компетенција да се таквим знањима у животу служе, требао би да буде заснован целокупни образовни систем наше земље.

3. У образложењима која смо добили од родитеља ученика обухваћених анкетом, у смислу зашто неке технике испитивања преферирају, зашто су неке од њих пожељне и сл., као и у сугестијама које иду у правцу унапређивања теорије и праксе испитивања и оцењивања сакупило се мноштво идеја које не само да нису практично примењиве већ као такве заслужују и посебно теоријско проучавање. То су нпр. идеје у вези са: испитивањем као стресном ситуацијом; да се оценом обухвати не само знање већ и све оно што се у процесу васпитања треба постићи; да се испитивање и оцењивање не комерцијализује увођењем у поступак тога разноврсних стандардизованих и нестандардизованих поступака и томе пратећих инструмената, већ да се у изради тих инструмената више и креативније ангажују учитељи, а то би, како се очекује, допринело не само објективности, већ би се тиме и употпуниле оне садржајне празнине због којих је читав постојећи поступак испитивања и оцењивања сведен углавном на утврђивање знања, а много чега другог остало по страни и изван онога што би оцена требала да обухвати и изрази.

На крају, могло би се констатовати још и то да, због неких разлика у приступима појединих учитеља примени и оцени педагошке вредности појединих техника испитивања и оцењивања, је потребно будуће учитеље, још у току професионалне припреме, учинити компетентнијим за извршавање послова који су обухваћени функцијом испитивања и оцењивања, како би им се на време, у том погледу, пружила одговарајућа стручна знања и развиле неопходне вештине од значаја за успешно извршавање овог посла. Потребно је, или бар пожељно, едуковати и родитеље ученика путем радионица на родитељским састанцима, трибинама, предавањима итд., како би и они свеобухватније сагледавали процес испитивања и оцењивања ученика и усагласили своја мишљења и ставове са реалним школским постигнућима своје деце.

Литература

1. Банђур, В. (1979). Симптоматска ваљаност школске скале оцењивања. *Наша школа*, бр. 9-10, 604-611.
2. Гојков, Г. (1997): *Докумологија*, Београд и Вршац: Учитељски факултет и ВШВ.
3. Гргин, Т. (1986). *Школска докумологија*. Загреб: Школска књига.
4. Коцић, Љ. (1986). Проблеми оцењивања исхода наставе у нашој школи. *Настава и васпитање*, бр. 4-5, 598-615.
5. Пољаков, В. (1999). *Дидактика*. Загреб: Школска књига.
6. Продановић, Т. и Ничковић, Р. (1985). *Дидактика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
7. Смиљанић, Ћ. (1980). Оцењивање ученика – интегрални део образовно-васпитног процеса. *Настава и васпитање*, бр. 4, 691-702.
8. Фурлан, И. (1970). *Упознавање, испитивање и оцењивање ученика*. Загреб: Педагошко-књижевни збор.